

DEYİMLER VE ÖZELLİKLERİ

1. Deyimler kalıplaşmış sözlere, kelimelerin yerleri değiştirilemez ve aynı anlama bile gelse yerine başka bir sözcük getirilemez. Farklı bir sözcük getirilir veya sözcüklerin yeri değiştirilirse, ifade etmeye çalışılan düşünce anlamlı ve cümle akışına uygun olsa bile kullanılan söz grubu deyim sayılmaz.

- “Başını taştan taşa vurmamak” deyimini “kafasını taştan taşa vurmamak” biçiminde söylenemez.
- “Tut kelin perçeminden” deyimini” kelin perçeminden tut” biçiminde kullanılamaz.

2. Deyimler en az iki sözcükten oluşan söz gruplarıdır. Bir sözcük tek başına deyim oluşturamaz.

- Ağzını aramak
- Bozuntuya vermemek
- Fikir yürütmek
- Ekmeğini taştan çıkarmak
- Elinden geleni ardına koymamak

3. Deyimler farklı farklı söz grupları biçiminde meydana gelmişlerdir. Deyimleri oluşum şekillerine göre aşağıdaki gibi sınıflandırılabiliriz.

• **İsim Tamlaması Biçiminde Olanlar**

Ateş pahası, ekmeğin kapısı, balık istifi vb.

• **Sıfat Tamlaması Biçiminde Olanlar**

Kara cahil, deli fişek, yarım ağız, püsküllü bela vb.

• **Kurallı Bileşik Sıfat Biçiminde Olanlar**

Çenesi düşük, içten pazarlıklı, eli açık, maymun iştahlı, gözü kara vb.

• **Master Grubu Biçiminde Olanlar**

Acemilik çekmek, ciğeri beş para etmemek, suratı bir karış asılmak, iki ayağını bir pabuca sokmak, etekleri zil çalmak, göz dikmek, aldırış etmemek vb.

• **Cümle Biçiminde Olanlar**

Adet yerini bulsun. Dostlar alışverişte görsün. Fol yok yumurta yok. Ayıkla pirincin taşını vb.

4. Ne kadar fazla sözcükten oluşursa oluşsun deyimler **tek bir kavramı ya da durumu** karşılar. Deyimleri atasözlerinden ayıran en önemli özellik de budur. Atasözlerinin arka planında öğüt verme, ders çıkarma gibi unsurlar varken deyimler yalnızca bir durumu bir kavramı belirten anlatım kalıplarıdır.

- Çoban kulübesinde padişah rüyası görmek: Hayalcilik
- Üstüne tuz biber ekme: Kusuru artıracak harekette bulunmak
- Suyu götürüp susuz getirmek: Herhangi bir işte diğerini alt etmek
- Atı alan Üsküdar'ı geçti: Fırsatı kaçırmak
- Havanda su dövmek: Boşuna uğraşmak
- Deveye sormuşlar: Neden boynun eğri? "Nerem doğru ki" demiş: İşin her tarafının bozuk olması durumu

5. Deyimlerin büyük çoğunluğu **mecaz anlamlıdır**, yani deyim içindeki sözcüklerin karşıladıkları anlamlar ile deyim karşıladığı anlam farklıdır.

- Küplere binmek: Sinirlenmek (Küpün üzerine oturmak anlamında değildir.)
- Dördü dökme: Çekilen sıkıntıların bir bir anlatılması.
- Ayağının tozuyla: Gelir gelmez
- Burun kıvrırmak: Beğenmemek
- Sinekten yağ çıkarmak: Olamayacak yerden çıkar sağlamaya çalışmak.

6. Sayıları az da olsa **gerçek anlamlı deyimler de vardır**. Deyim içindeki sözcüklerin karşıladıkları anlamlar ile deyim karşıladığı anlam aynıdır.

- Çoğu gitti azı kaldı: Yapılmakta olan işin en önemli, en zor bölümü bitti.
- İyi gün dostu olmak: Sadece iyi günlerde görünmek.
- Kimi kimsesi olmamak: Yakını, eşi, dostu bulunmamak.
- Yükte hafif pahada ağır: Taşınması kolay olan aynı zamanda kıymetli olan şey.

Yelkenleri Suya İndirmek

Direnmekten vazgeçip karşısındakinin isteğini kabul etmek

Armut Piş Ağzıma Düş

Bir iş için emek harcamadan olmasını istemek

Baltayı Taşa Vurmak

Birine bilmeden dokunacak söz söylemek, pot kırmak

Sinek Avlamak

Müşterisi olmayıp boş oturmak

Pireyi Deve Yapmak

Önemsiz bir olayı büyütme

Gemileri Yakmak

Geri dönüşü olmayan kararlar vermek

Çorbada Tuzu Bulunmak

Bir işte az da olsa emeği geçmiş olmak

Etekleri Zil Çalmak

Çok sevinmek

Süt Dökmüş Kedi Gibi Olmak
Suçunu bilerek bundan utanç duymak.

Küplere Binmek
Çok sinirlenmek

Çam Devirmek
Karşısındakini kırarak söz söylemek

Havanda Su Dövmek
Boşuna uğraşmak